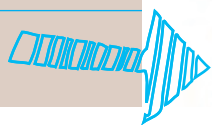

Taal

1	Inleiding	5
2	Communicatie met en zonder woorden	6
3	Communiceren: hoe werkt dat?	7
4	Taal brengt orde aan in de werkelijkheid	11
5	Woorden vinden voor wat onbekend is	15
Begrippen bij hoofdstuk 1		19

HOOFDSTUK

1

Seksualiteit

1	Inleiding	21
2	Seksualiteit: geschiedenis	22
3	Wat is seksualiteit?	27
4	Seksualiteit en vrijheid	31
5	Seksualiteit en gelijkwaardigheid	33
6	Autonomie en heteronomie	36
Begrippen bij hoofdstuk 2		40

HOOFDSTUK

2

Humanisme

1	Inleiding	43
2	Humanisten geloven in de mens	44
3	Wie is er humanist?	48
4	De geschiedenis van het humanisme	49
5	Humanisme: verdraagzaamheid	51
6	Humanisme en religie	55
7	Humanisme en zelfbeschikking	57
Begrippen bij hoofdstuk 3		58

Straf

1	Inleiding	61
2	Vrije wil, schuld, straf	62
3	Geschiedenis van het straffen	65
4	De rechtsstaat en straf	72
5	Waarom straffen?	75
	Begrippen bij hoofdstuk 4	76

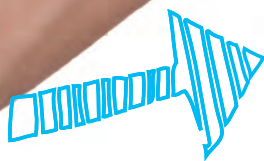
Evolutie en schepping

1	Inleiding	79
2	Scheppingsverhalen	80
3	Darwins evolutietheorie	82
4	Conflict tussen godsdienst en wetenschap	85
5	De evolutie als het werk van God	88
6	Evolutietheorie en scheppingsverhalen	91
7	Het bestaan van God (verdiepingsstof)	92
	Begrippen bij hoofdstuk 5	96

Oosterse wijsheid: hindoeïsme en boeddhisme

1	Inleiding	99
2	De tijd: cirkel of lijn?	100
3	Goed en kwaad	105
4	Verlossing: drie wegen (verdiepingsstof)	107
5	De eeuwige werkelijkheid en de goden	109
6	Het boeddhisme over het lijden	111
	Begrippen bij hoofdstuk 6	114

Paragraaf 1 **Inleiding**

Taal is voor mensen om verschillende redenen belangrijk. Op de eerste plaats is taal een middel om elkaar iets duidelijk te maken. Door het gebruik van woorden kunnen mensen met elkaar communiceren. Bij communicatie gaat het om het uitwisselen van gedachten en gevoelens. Over communicatie gaan de eerste drie paragrafen van dit hoofdstuk. Op de tweede plaats is taal belangrijk omdat taal orde aanbrengt in de werkelijkheid om ons heen, daarover gaan paragraaf 4 en 5.

Het woord 'communiceren' stamt af van een Latijns woord dat 'mededelen' betekent. Als je communiceert deel je dus anderen iets mee: je draagt een boodschap uit. Maar omdat een ander - hoe dan ook - reageert op deze boodschap, is communiceren geen eenrichtingsverkeer. Daarom vind je in een woordenboek bij het woord 'communiceren' ook de hedendaagse betekenis van 'uitwisseling van gedachten'.

Communicatie met woorden gaat vaak samen met andere manieren van communiceren. Denk maar eens aan de lichaamshouding en gezichtsuitdrukking van iemand die iets zegt terwijl hij heel boos is. Daarom besteden we niet alleen aandacht aan communicatie *met* woorden maar ook aan communicatie *zonder* woorden.

De boodschap die je uitdraagt kan over van alles gaan, dus ook over levensbeschouwing. Door wat je zegt en door wat je doet en hoe je jezelf kleedt, maak je duidelijk wat voor jou heel belangrijk is.

Goed met elkaar communiceren is belangrijk, zeker binnen onze multiculturele samenleving. Maar goed communiceren is niet altijd gemakkelijk en in de communicatie gaat ook wel eens wat mis. Daarom gaan we ook na hoe communicatie werkt en wat er mis kan gaan.

Opdracht 1 en 2, p. 5
Verdiepingsopdracht 1, p. 5

Paragraaf 2 **Communicatie met en zonder woorden**

2.1 **Communicatie met woorden**

Als we elkaar iets willen duidelijk maken, gebruiken we daarvoor vooral woorden. Zeker als het over levensvragen en filosofie gaat, is communicatie met woorden van belang. In een gesprek met iemand kun je je standpunt met woorden verduidelijken en ook de argumenten voor je standpunt bestaan uit woorden. Je kunt vervolgens luisteren naar de ander, die gebruikt immers ook woorden. Zo kom je erachter of je standpunt redelijk is. Steeds maak je dan gebruik van woorden, van taal.

Door middel van woorden en taal kun je ook je standpunt naar buiten brengen, bijvoorbeeld door een ingezonden brief naar een krant of tijdschrift te sturen. Ook als je mailt met vrienden ben je met *woorden* aan het communiceren.

Dit praten, verduidelijken, schrijven, mailen, sms'en en msn'en zijn allemaal manieren waarop je met *woorden* kunt communiceren.

Communicatie met woorden wordt met een vreemd woord 'verbale communicatie' genoemd. 'Verbaal' komt van het Latijnse 'verbum' dat 'woord' betekent.

2.2 **Communicatie zonder woorden**

Maar woorden zijn niet de enige manier om iets duidelijk te maken, je kunt ook *zonder* woorden een boodschap overbrengen. Als iemand een wegwerpgebaar maakt, brengt hij daarmee duidelijk een boodschap over, ook als hij daar verder geen woorden aan toevoegt. De manier waarop een leerling op zijn stoel zit (of hangt!) maakt duidelijk of de les hem wel of niet interesseert. Ook een gezichtsuitdrukking kan heel wat duidelijk maken, evenals iemands voorkomen en kleding, of een symbool dat iemand bij zich draagt: het zijn allemaal middelen om anderen iets duidelijk te maken.

Communicatie zonder woorden wordt ook wel 'non-verbale

communicatie' genoemd. 'Non-verbaal' betekent letterlijk: niet-woordelijk.

Nog enkele voorbeelden hoe je zonder woorden kunt communiceren: een tattoo, een piercing, een stoer jack of een hoofddoekje dragen, je haar lang laten groeien, of juist millimeteren en een oranje sjaal omdoen als het Nederlands voetbalelftal speelt, een button opspelden of het dragen van herkenbare merkkleding.